

کتیبه‌های پردهٔ خانهٔ خدا

پژوهشگر:

سید محمدرائی

(استادیار پژوهشگاه معارف و هنری و گردشگری)

سرشناسه	صدرائی، علی - ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور	کتیبه های پرده خانه خدا/ تألیف علی صدرائی؛ ویراستار فریبا سعیدی انارکی.
مشخصات نشر	تبریز: پروژه ترجمه حسنلو، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۰۰ ص: مصور، نقشه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۹-۴۵-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
یادداشت	ص.ع. به انگلیسی: Inscriptions on the Kiswa
یادداشت	کتابنامه: ص. ۹۳.
موضوع	کعبه -- تاریخ
موضوع	پرده کعبه
موضوع	مکه (عربستان سعودی)
رده بندی کنگره	BP۲۶۲/۲:
رده بندی دیویی	۲۹۷/۷۶۱:
شماره کتابخانه ملی	۶۱۳۷۳۶۸:

کتیبه های پرده خانه خدا

مؤلف: علی صدرائی
 ویراستار: دکتر فریبا سعیدی انارکی
 نام پروژه ترجمه حسنلو
 ثبت در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: ۱۳۹۹
 تعداد صفحات: ۱۰۰
 تعداد صفحه و قطع: ۱۰۰ / وزیری
 صفحه آرای: خدمات نشر / چاپ
 چاپ: سبز
 صحافی: امین
 منابع تصاویر: تمامی تصاویر کتاب از نگارنده تهیه شده
 برابر زیرنویس
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۹-۴۵-۵
 قیمت: ۱۴۵۰۰۰ تومان

«استفاده از مطالب این کتاب با ذکر منبع بلامانع است.»
 «کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب برای مؤلف محفوظ است.»

تبریز: فیباان امام، بازار کبود، فاز ۲، طبقه همکف، پلاک ۳۴
 تلفن: ۰۴۱۳۵۶۵۱۵۱۸
 www.nashreproje.com

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱	پیش درآمد
۱۵	فصل اول. نگاه باستان شناسانه به خانه خدا
۱۵	موقعیت جغرافیایی
۱۵	آب و هوا
۲۲	توصیف و مشخصات خانه خدا
۲۲	ارکان خانه خدا
۴۵	فصل دوم: کتیبه‌های پرده خانه خدا
۸۷	فصل سوم: حاصل سخن
۹۳	منابع و مأخذ
۹۵	تصاویر

پیش در آمد

در باستان شناسی، کتیبه یکی از مهم ترین مقوله های اسناد تاریخی محسوب می شود. این اسناد تاریخی علاوه بر زیبایی روح نواز خط و البته زیبایی بی مانند شان همواره چندین هویت دیگر را نیز مشخص می نمایند؛ از جمله خطاط یا خوشنویس، زمان ساخت، همچنین سفارش دهنده و محل ساخت؛ و البته خود موضوع و عبارت نگاشته شده نیز مزید بر علت است. یکی از مهم ترین منابع ادبیق این سندهای تاریخی در طول زمان پرده خانه خدا است. این خانه یکی از مقدس ترین اماکن روی زمین است که در شبه جزیره حجاز واقع است که کانون جهان اسلام و مسلمانان را به سبب می شود. این خانه در واقع ساده ترین و بی آرایش ترین خانه در دنیا و قدیمی ترین خانه روی کره مایکی است.

نوشتار حاضر، علاوه بر گزارشی کوتاه از باستان شناسی این خانه، به یکی از گرانیهاترین اشیای موجود در این خانه یعنی کتیبه های روی پرده آل می بردارد که در نوع خود از اهمیت بسیار والایی برخوردارند. این پرده هر ساله در موسوم حج تاریخ می گردد و چنانکه گفتیم یکی از بارزترین عناصر خانه خدا به شمار می آید. خانه خدا از سنگ های سیاه کوه های اطراف مکه ساخته شده است. این خانه از بنایی در قسمت داخلی و بیرونی و نیز ارکان و مجموعه های جانبی تشکیل می شود که شامل مقام حضرت ابراهیم (علیه السلام)، حجر حضرت اسماعیل (علیه السلام)، چاه مقدس زمزم، ناودان طلا، پرده مبارکه و درب و قفل و کلید است.

بحث باستان شناسی خانه خدا با تاریخ شکل گیری این محل مقدس آغاز می شود که بر بال فرشتگان الهی صورت گرفته، و با دوران هبوط حضرت آدم (علیه السلام) تقارن می یابد. سپس روند عروج این خانه به آسمان ها بیان می شود. در ادامه به ساخت آن توسط حضرت شیث (علیه السلام) از سنگ و گل اشاره می شود. این خانه در زمان طوفان حضرت نوح (علیه السلام) از

نظرها ناپدید می‌گردد تا اینکه به دست حضرت ابراهیم (علیه السلام) و حضرت اسماعیل (علیه السلام) از نو برپا می‌شود. در نهایت جرهمیان و سپس عمالقه و در مرحله بعدی قریش به تجدید بنای آن همت می‌گمارند. عمده تاریخ خانه خدا مربوط است به دوران ظهور دین مبین اسلام در این سرزمین. در این دوران نیز بنای این خانه چندین بار تجدید شده که از جمله می‌توان به تجدید آن توسط عبدالله بن زبیر و حجاج بن یوسف ثقفی اشاره کرد. ولی بنای کنونی خانه خدا و بخش‌هایی که هنوز کنار کعبه باقی است، مربوط به دوران عثمانی است و البته تمام نوسازی‌های اخیر و توسعه‌های آن به دوران معاصر و خاندان آل سعود مربوط می‌شود. در انتهای کتاب حاضر، تصاویر منتخبی از این مکان الهی ارائه شده که خود گنجی بس عظیم به شمار می‌آید.

نگارنده در مدت بیست و یک روز اقامت خود در مکه مکرمه در سال ۱۳۹۴ هجری شمسی از دیدگاه رشته تخصصی خود، به بررسی باستان‌شناختی این خانه و تمامی ارکان و اطراف آن به ویژه کتیبه‌های ایر برد با توجه به تخصصی و عمیق پرداخته است و تصاویری از این مجموعه تهیه نموده که در تحلیل این مجموعه بدان‌ها استناد می‌شود و تهیه آنها نیز در حقیقت با همین نیت صورت گرفته بود.

در ادامه برخی از منابع و کتبی که به شرح و مطالعه این جامه (= پرده کعبه) پرداخته‌اند معرفی می‌شوند. گفتنی است نگارنده با وجود اشراف به تاریخ این جامه، به ملاحظه پرهیز از اطالة کلام از بیان تفصیلی آن خوداری کرده و تنها به معرفی منابع اکتفا می‌کند تا برای محققانی که ضرورت رجوع پیدا کردند، به سهولت قابل پی‌جویی باشد.

در زمینه تاریخ پرده کعبه نخستین و قدیمی‌ترین منبع قابل ارجاع، کتاب ازرقی متوفی سال ۲۵۰ ه‍.ق با عنوان اخبار مکه و ماجاء فیها من الآثار است که در سال ۱۳۹۲ با ترجمه محمود مهدوی دامغانی منتشر شده است و توضیح مبسوطی از این جامه را دربردارد (ازرقی، ۱۳۹۳: ۱۹۳-۲۰۴). در کتاب کعبه و جامه آن از آغاز تا کنون اثر دکتر محمد الدقن با ترجمه دکتر هادی انصاری، منتشره به سال ۱۳۸۳، گزارش کاملی از این پرده و سرگذشت آن بیان شده است (الدقن، ۱۳۸۳: ۷۹-۱۶۸). در کتاب آثار اسلامی مکه و مدینه اثر استاد رسول جعفریان نیز به پرده خانه و کتیبه‌های آن پرداخته شده است (جعفریان، ۱۳۹۳: ۱۰۶-۱۱۵).

علاوه بر کتب نامبرده، شایسته است از مقاله‌ای نیز که در این موضوع به رشته تحریر

درآمده است یادی شود. عنوان این مقاله «پرده کعبه در گذر زمان» است و نویسندۀ آن، نفیسه طهوری، علاوه بر ابعاد و اندازه‌های کل کتیبه‌ها، پیرامون تاریخچه این پرده نیز مباحثی طرح کرده است (طهوری، ۱۳۸۵: ۱۰۸-۱۶۳).

همان‌گونه که در بالا بیان شد، در کتاب حاضر نگارنده به بحث تاریخ پرده کعبه ورود نکرده است، چراکه آن خود پژوهش مستقلی می‌طلبد و فعلاً در این مجلد تنها کتیبه‌های این خانه مقدس مورد توجه قرار گرفته است.

به فضل الهی این مجموعه دومین رهاورد این سفر معنوی است و انشاءالله نتایج بررسی‌های دیگری نیز در این زمینه در مجالی دیگر منتشر خواهد شد.

در مسیر رسیدن این مجموعه، همانند گذشته، لطف و عنایت همکاران و بزرگواران زیادی شایان حال بنده گردیده است. از آن جمله‌اند سرکار خانم جلولی و همکاران بزرگوار ایشان در کتابخانه مؤسسه ملی ایران، سرکار خانم عبدی در کتابخانه تخصصی مرحوم دکتر آذرنوش پژوهشگاه باستان‌شناسی و همکاران گرامی بنده در کتابخانه مرکز اسناد و مدارک فرهنگی پژوهشگاه و البته عزیزان منتکشی در کتابخانه دیجیتال سازمان حج و زیارت که انصافاً مجموعه وزینی از تألیفات متقن، داخلی و خارجی را در خود جای داده و اینجانب نیز بهره‌های فراوانی از آنها بردم. سرکار خانم دکتر فریبا سعیدی انارکی همکار ارجمندم که در کنار راهنمایی‌های راهگشا، زحمات ویراستاری این اثر را متحمل بوده است. و صد البته لطف بی‌دریغ دوست و همکار بسیار ارجمند جناب آقای صمد علیون (خواجهدیزج) مدیر مسئول انتشارات وزین نشر پروژه تبیین حقیقت‌ها را هرگز نمی‌توان فراموش کرد. مراتب سپاس و قدردانی خود را از تمامی این عزیزان و کلیه بزرگوارانی که در به نتیجه رسیدن این اثر مرا یاری نموده‌اند اعلام می‌نمایم.

اکنون مقدمه این نوشتار را با این دعا به پایان می‌برم که خداوند تعالی این جنگ‌های شوم و خانمان‌سوز را از بلاد اسلامی به ویژه خاورمیانه در خصوص و در دنیا در عموم ریشه‌کن فرماید و دنیایی پر از مهر و آسایش برای تمامی مردمان جهان پدید آورد. انشاءالله! به امید فرارسیدن آن روز!